

ВОЛИНСЬКИЙ НАЇВ.

ОСОБЛИВОСТІ НАРОДНОГО МАЛЯРСТВА НА СКЛІ (НА ПРИКЛАДІ
НАРОДНИХ УМІЛЬЦІВ МАЛЯРСЬКОГО ОСЕРЕДКУ С.П'ЯТИКОРИ)

Берlach О.П.,

*кандидат архітектури, доцент,
кафедра образотворчого мистецтва,
інститут мистецтв,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
Україна, м. Луцьк.*

VOLYN NAIVE.

FEATURES FOLK PAINTING ON GLASS (ON THE EXAMPLE OF
CRAFTSMEN PAINTING NIDUS S.P'YATYKORY).

Berlach A.P.,

Candidate of Architecture, Associate Professor,
Department of Fine Arts,
Institute of Art,
Eastern National
University Ukrainian,
Ukraine, Lutsk.

Анотація. Наївне мистецтво на Волинській землі є явищем маловивченим сучасною мистецтвознавчою наукою, так як осередки народних майстрів надто розшаровані та попри своє існування мало заявляють на мистецтвознавчій арені. Тому, дана проблема є актуальною та потребує ретельних наукових розвідок.

Ключові слова: народна картина, народні майстри, наївне мистецтво, малярські осередки.

Abstract. Naive Art in Volyn land is a phenomenon little known modern art-science, as centers of craftsmen too laminated and despite the existence of art had a claim on the scene. Therefore, this issue is urgent and requires careful scientific studies.

Keywords: folk painting, folk artists, naive art, painting cells.

Постановка проблеми. Народна картина є мало відомим твором, по причині трактування її примітивною, такою, що не має художньої вартості. Через таку постановку питання, народне малярство занепало, як унікальний традиційний різновид народного мистецтва, одна з вагомих сторінок історії й культури нашого народу. В контексті активізації регіональних досліджень народної творчості, вивчення технології створення народної картини місцевими умільцями є важливою для визначення її місця в культурі мешканців

нашого регіону. Дослідження місцевої мистецької спадщини є актуальною для формування розуміння першооснов народного мистецтва, його особливої художньої мови. Здійснена робота має вагомим значення для розв'язання важливих завдань відродження та продовження мистецьких традицій предків.

Мета дослідження – дослідити особливості народної картини на склі майстрів малярського осередку с. П'ятикори, як мистецький феномен, цілісне художнє явище.

Основний матеріал. До проблеми вивчення особливостей народного малярства зверталися у своїх працях мистецтвознавці та дослідники народної творчості. Особливої уваги потребує вивчення мистецьких осередків народного малярства, які відроджують давно призабуту технологію малювання на склі.

Народна картина зацікавлює в сфері дослідження художників, етнографів, істориків, мистецтвознавців. Серед них В.Откович, Т.Марченко-Пошивайло, Т.Кара-Васильєва, З.Чегусова, О.Романів-Тріска, Н.Дігтяр та ін. У їхніх працях висвітлені передумови виникнення, шляхи поширення технік народного малярства, поява головних осередків та їх розвиток, тематика й художні особливості творів.

Як зазначає В. Откович «живопис на склі в Україні поширився у ХІХ ст. і майже протягом віку належав до найпопулярніших видів народного образотворчого мистецтва» [5 с.17]. Однак мало відомостей щодо творчих народних мистецьких осередків малювання картини на склі. Найвідомішими центрами, як зазначає В.Откович, є Богородчани і Снятин[5].

Малярство на склі або картина на склі - різновид народного декоративно-ужиткового мистецтва. В Україні живопис на склі поширився в ХІХ ст. та носив релігійний характер [5]. Ікони на склі, за окремими винятками, малювалися не для храму, а для інтер'єру селянських хат. Пов'язані з народним побутом ікони на склі нерідко називають народними. Іконографія українського народного малярства функціонувала в чітких сюжетних «межах».

У свою чергу популярними були малюнки на склі за мотивами народних пісень, казок, балад, тощо.

Технологічні особливості виконання картини на склі полягали у тому, що під скло підкладався заздалегідь підготовлений ескіз – шаблон, а контури зображення переводилися пером чи тонким пензлем. Після висихання контуру, ділянки композиції заповнювалися кольором. Народні художники найчастіше використовували червоний, синій, зелений, білий та жовтий кольори.

Ручний характер праці давав змогу імпровізувати, творити неповторне, мати «свою руку», «власний почерк» [1]. Щодо тематики народних майстрів в українському декоративно-ужитковому мистецтві, а саме розписах на склі, потрібно відзначити звернення авторів до трагічних сторінок історії України, героїчного епосу козаччини, обрядів і звичаїв,

ілюстрацій до творів класиків вітчизняної та зарубіжної літератури. У мажорному ключі відображають народні майстри події сучасного життя в цікавих композиціях.

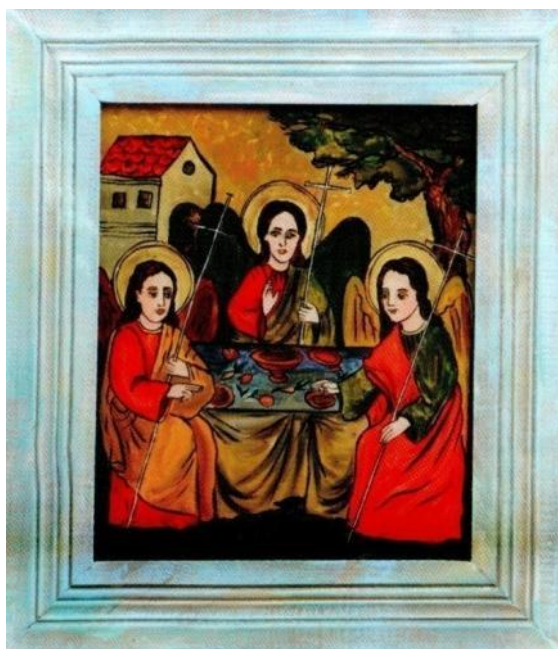
Своєрідну інтерпретацію народного епосу та народних пісень бачимо в картинах на склі І.Сколоздри «Маруся Богуславка», «Веснянки», «Цвіт папороті», «Русалка», «На Івана Купала», «Чумацький шлях» [6].

Народне малярство на склі характеризують, як наївне, примітивне мистецтво. Твори вважалися низько вартісними, адже їхню цінність визначали винятково у порівнянні з професійним живописом, який, як відомо, має свої закони й іншу природу буття. Але саме в цій простоті, лаконічності композиційного та колористичного вирішення криється глибинна суть української душі, ментальності нації.

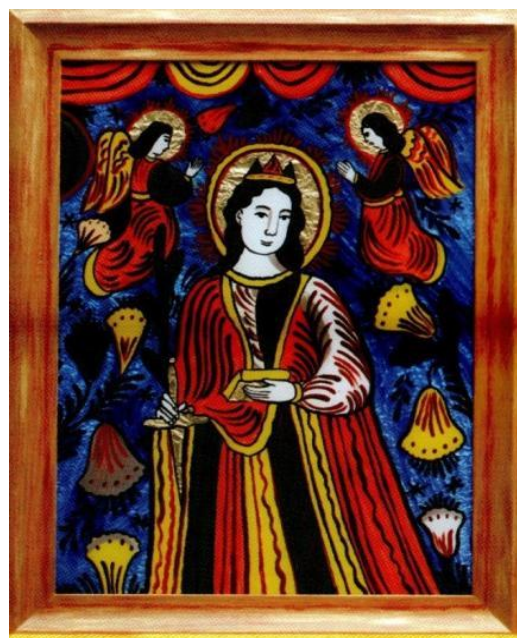

І. Сколоздра «Цвіт папороті» скло, олія

Однак відомо, що народне мистецтво сьогодні цікавить багатьох сучасних художників Волині. Давній традиції написання ікон на склі присвятили свою діяльність лучанки Наталя Чубко і Галина Черниш [3].

Черниш Г. «Трійця» скло, олія

Чубко Н. «свм. Катерина» скло, олія

На Волині, малярство на склі періоду 50-60 років ХХ ст., майже не збереглося. Однак, байдуже ставлення до мистецтва народної картини, як до “примітиву”, сприяє його поступовому занепаду, а то і повному зникненню.

Збережені до нашого часу не численні твори народного малярства на склі 60-70 рр. ХХ ст. у с. П'ятикори є унікальними свідками існування та розвитку мистецького осередку декоративно-ужиткового мистецтва на території Волинської землі. Вони виявляють характерні риси волинського малярства даного періоду: самобутній колорит, стилістичне вирішення, окреслений сюжет.

Органічним компонентом творчого процесу народного майстра волинського малярського осередку виступає технологічне виконання. Досліджено зображувальні засоби мистецького осередку майстрів. Олійні фарби майстрині купували у канцелярських магазинах, в'язучим матеріалом слугував звичайний бензин. Умільці не використовували спеціальний розчинник по причині довгого висихання. Для заливки площини, з метою уникнення просвічування, слугувала олійна фарба для фарбування підлоги, або гуашева – для фарбування стін. Основою для картин слугувало звичайне скло, оскільки воно було легкодоступне. Мистецький процес поділяється на створення шаблону-підкладу багаторазового користування, перенесення рисунка на скло, розпис фарбами, рамуванням. Шаблоном в більшості слугували готові малюнки, картини. П'ятикорівські народні умільці за підклад брали схеми для вишивання хрестиком, які в той час друкувались у багатьох журналах, або готові вишиті зразки.

Якщо у всіх центрах народної творчості для розпису на склі використовували майже ідентичні засоби художньої виразності – рисунок переносили на скло з допомогою контурних ліній, зображення опрацьовували «рискуванням», то у мистецькому осередку с. П'ятикори воно, як початкове моделювання форми, трансформувалось в універсальне декоративне заповнення площини композиції відповідно до шаблону. Роботи майстрів згаданого малярського осередку доводять важливу інформацію щодо регіональної відмінності способу малювання на склі, яка полягала в малюванні без звичного для даного виду роботи контуру та нанесенні методом розтікання заливки з метою рівномірного утворення кольорового тла.

Технологія виконання картини на склі за зразками народних майстрів п'ятикорівських творів полягала у наступному:

- шаблон-підкладку, зазвичай, перемальовували ідентично;
- рисунок виконували фарбами, інколи позначали олівцями кольори, які мали використовуватись;
- фарби наносили легкими одиничними мазками;
- не малювали контурів зображення;
- заливка виконувалась без допомоги пензля, використовуючи метод розтікання;
- не використовували лаків, фольги;
- картину зарамлювали.

Малювання на склі у 70-х роках ХХ ст. мистецького осередку с. П'ятикори набуло великої популярності, що перетворилося, за свідченням жителів села, на «пошесть». Однак у більшості випадків, стало лише тимчасовим захопленням початківцями.

В результаті пошукової роботи було встановлено народних умільців розпису по склі в мистецькому осередку села П'ятикори, що на Волині - Сороку Т.М. та Наконечну Л.М., твори яких були найбільш визнаними. Коло тем, образів визначалося потребами самих умільців, функціональним призначенням народних картин у їхньому помешканні, одним із аспектів якого була позитивна емоційність. У творах малярства на склі переважала здебільшого побутова тематика. Використовувались народні та релігійні мотиви, натюрморти. Народні майстри в цьому осередку ніколи не зверталися до іконопису. Встановлено, що авторами народних картин на склі в мистецькому осередку були люди без спеціальної художньої освіти, виховані на національних традиціях. Позбавлені фахових навичок, народні майстри обмежено користувалися засобами лінійної та повітряної перспективи, законами світлотіней та рефлексій. Майстриням характерне розвинене відчуття площинності в малярстві.

Роботи народного майстра Сороки Т.М. «Козак і дівчина», «Ромео та Джульєта» є типовими зразками народного примітиву, виконані простим перемальовуванням з шаблону-підкладки, переважно чистими локальними кольорами.

Сорока Т.М. «Ромео і Джульєта» скло, олія

Сорока Т.М. «Козак і дівчина» скло, олія

Її картинам притаманна внутрішня теплота і щирість.

Беззаперечно талановитим представником наївного малярства з П'ятикорівського осередку є народна майстриня Наконечна Любов Микитівна.

З дитинства вона вирізнялася нестримним бажанням малювати. Самотужки готувала фарби, перетираючи рослини отримувала забарвлений сік, а за допомогою намотаної на сірник вати виготовляла пензлі.

Наконець Л.М. у малярстві на склі використовувала шаблони-підкладки, проте більшість із них створювала сама. За словами майстрині, «олівцями нашвидкоруч створювала композицію майбутньої картини, прикладала скло і починала творити, зазвичай доповнювала картину власними деталями». Майстриня експериментувала з кольорами. Улюбленими мотивами були букетні композиції. Її роботи «Альонушка», «Букет», «Чаша» наповнені простоти, наїву, але від них віє безперечною любов'ю до мистецтва. Захоплення народних майстринь малюванням на склі пояснюється внутрішнім натхненням, новизною техніки. Вони не прагнули до анатомічно правильної передачі людських зображень. Подібні завдання розв'язували спрощено, узагальнено, й від цього їхні твори не втрачали своєї емоційної сили. Художній аналіз картин п'ятикорівських народних майстрів дозволяє встановити, що за рівнем виконання твори Сороки Т.М. наближені до ремісничого виконання, а Наконець Л.М. – майстра.

Наконець Л.М. «Букет», скло, олія.

За варіантом відтворення графічного підкладу, властивий наближений до першоджерела та трансформаційний спосіб зображення.

Висновок. У результаті дослідження можна констатувати, що в другій половині ХХ ст. на території Локачинського району в селі П'ятикори діяв малярський осередок народних майстринь, які малювали картини на склі за особливою технологією виконання.

Це своєрідний мистецький феномен, що потребує подальшого ретельного дослідження.

Література.

1. Кара-Васильєва Т.В., Чегусова З. А. Декоративне мистецтво України ХХ ст. У пошуках «Великого стилю» /Т.В. Кара-Васильєва, З.А. Чегусова/ -К.: Либідь, 2005. - С. 176-177.
2. Марченко-Пошивайло Т.М. Український наїв: особливості народної картини кінця ХІХ-ХХ ст. Народне мистецтво., №1-2. /Т.М. Марченко-Пошивайло/ -К., 2002. -С. 2-4.
3. Навроцька З. В руслі Великого Стилю. Народне мистецтво Волині. /З. Навроцька/ - Луцьк, 2010.- 26 с.

4. Особливості українського малярства на склі//Артклас.-2008.-№ 1-2. - С.74-81.
5. Откович В.П. Живопис на склі//Образотворче мистецтво.-1988.-№1.-С.17-19.
6. Откович В.П., Сколоздра І. Живопис на склі: Альбом /В.П. Откович, І. Сколоздра/ - К.: Мистецтво, 1990.-120с.